

Naar aanleiding van het voorstel van de Raad voor Cultuur in de *Agenda Cultuur 2017-2020 en verder* om in het cultuurbeleid meer uit te gaan van de ambities van de regio's, startten twee onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen een langlopend onderzoek waarin deze ontwikkeling wordt gevolgd. Hier alvast de eerste bevindingen.

Naar een regionaal kunstbeleid

In de periode van oktober tot december 2017 werd een eerste reeks van semigestructureerde interviews afgenomen met zestien cultureel leiders uit alle kunstdisciplines, zowel makers als leiders van podia, festivals en musea, en dertien politici/ambtenaren uit de drie noordelijke provincies. Cultureel leiders zijn in dit geval zakelijk of artistiek leiders van in het noorden gevestigde instituten. In deze fase van het onderzoek was het doel om te inventariseren hoe het noorden de notie culturele en regionale identiteit conceptualiseert, en hoe dit verband houdt met kwaliteit van kunst en cultuur in de regio. Daarnaast waren we benieuwd wat de geïnterviewden dachten over de inrichting van een ander bestel voor het cultuurbeleid en wat daarvan voor het noorden de winst zou kunnen zijn. De interviews behandelden de thema's culturele en regionale identiteit, de relatie tussen natio-

Mariano Pensotti
(tekst en regie):
*Burning bright in the
forest of the night*,
Noorderzon, 2017.
Fotografie: Pierre
Borasci

nale en regionale bestuurslagen en de vormgeving van de evaluatie van kwaliteit van het aanbod van kunst en cultuur.

Het onderzoek is nog in volle gang. In deze preview geven we een beeld van de opmerkingen uit de gesprekken over wat identiteit betekent in een regionale context, over kwaliteit en over de vraag hoe zij de relatie met de overheid zien.

Identiteit

Onze gesprekspartners zijn het met elkaar eens dat culturele identiteit in het noorden sterk beïnvloed wordt door de ruimte van het platteland. Ruimtelijkheid en de verhouding stad/platteland, ‘die doen iets met je, hoe je over het leven denkt’. Een wat minder dichte culturele infrastructuur in de regio wordt gecompenseerd door een cultuur die opener is, ‘wat minder opgepompt ambitieus, minder concurrentie’ dan in de Randstad. Veel geïnterviewden zijn van mening dat de noordelijke regio tolerant is tegenover culturele experimenten, gelegenheid biedt voor individuele artistieke groei, dat makers er in mindere mate met elkaar concurreren en meer bereid zijn om samen te werken. Makers constateren dat zij kansen krijgen om dingen te doen die zij in de Randstad niet hadden kunnen realiseren: ‘In het westen doet iedereen elkaar na. Hier kun je gewoon zelf dingen uitproberen.’ Tegelijk is het aanbod minder gepolijst: ‘Er zit

een randje aan, het is wat ruwer, geëngageerd’, wat gepaard gaat met de constatering dat het publiek in de noordelijke regio meer dan gemiddeld inhoudelijk geïnteresseerd is in cultuur, en – vooral in Groningen – openstaat voor experimenten. De letterlijke ruimte in de regio vertaalt zich dus in figuurlijke ruimte in het hoofd van noorderlingen.

Kwaliteit

Respondenten zijn opmerkelijk eensgezind in hun opvattingen over hoe ‘kwaliteit’ van kunst in de noordelijke regio kan worden gedefinieerd. Kwaliteit wordt opgevat als een combinatie van artistieke kwaliteit en aansluiten bij de regionale identiteit. Geïnterviewden plaatsen kunst gericht op het (Rand)stedelijke publiek tegenover kunst voor mensen op het platteland, met de opmerking dat de Randstedelijke discussie over kwaliteit smal is en zich niet voldoende verhoudt tot wat men noemt ‘andere kwaliteiten, en daar gaat het eigenlijk meer om’. Onze gesprekspartners pleiten veelal voor een meer organische relatie tussen artistieke kwaliteit en andere criteria, zoals het bereiken van een publiek en aansluiten bij de regionale actualiteit. De traditionele oppositie tussen artistiek experiment versus (nieuw) publieksbereik als twee elkaar uitsluitende grootheden wordt ervaren als te veel ‘vanuit een theaterschool-bepaalt-de-kwaliteit geredeneerd’. →

De kwaliteitsdiscussie speelt ook bij het ontstaan van projecten een rol. Aanvragen uit het noorden vielen bij landelijke subsidiegevers buiten de boot omdat zij werden beoordeeld ‘vanuit een grootstedelijke overweging die in Groningen niet relevant is’, of ‘vanuit een blauwdruk waar eigenlijk alle gezelschappen, waar ze ook zitten, aan moeten voldoen’. Het initiatief van het Mondriaan Fonds om ‘regiomakelaars’ aan te stellen wordt gewaardeerd omdat het fonds daarmee interesse toont voor wat in de regio werkt.

Onder geïnterviewden bestaat breed de verwachting en hoop dat regionalisering van het cultuurbeleid gevolgen zal hebben voor de discussie over de relatie van kunst met de omgeving, hoe instellingen zich verhouden tot burgers en overheden op zo’n manier dat ‘er meer verbindingen ontstaan en dat je feitelijk het belang van cultuur, en ja, de opbrengst van cultuur op een hoger niveau kunt krijgen’, zonder daarbij direct het artistieke niveau van topinstellingen na te streven.

Cultureel leiders geven aan dat kwaliteit niet aan de hand van een vastgestelde norm beoordeeld zou moeten worden maar aan de hand van de vraag welke ‘interessante perspectieven en ideeën’ of welk maatschappelijk engagement een maker toevoegt, en dat kan per productie verschillend gewogen worden.

Een aantal cultureel leiders geeft wel aan dat artistieke kwaliteit een impuls nodig heeft. Daarbij wordt vooral naar het rijksniveau gekeken waar regelingen, veel meer dan bij de regionale overheden, de mogelijkheid geven ‘om toch wel [op] veel langere termijn te bouwen, met veel bredere dan alleen regionale context’. De impuls hoort ook te komen van makers van buiten de

regio wier werk regelmatig in de regio te zien of horen moet zijn en die – voor korte of langere tijd – verleid moeten worden om in het noorden te komen werken. Evenzo geven politici en bestuurders aan dat de landelijk gefinancierde instellingen in het noorden een duidelijke kwalitatieve meerwaarde hebben die noodzakelijk is voor de regio, met name wanneer zij op basis van regionale thematiek producties maken. Hun kwaliteit leidt er ook toe dat die thematiek op een andere manier kan worden gezien.

Overheid en kwaliteit

Gevraagd naar de manier waarop cultureel leiders hun relatie met overheden zien doet zich een interessante scheiding voor tussen verschillende generaties. Onder de oudere generatie cultureel leiders bestaat waardering voor het inhoudelijke gesprek met ambtenaren, alhoewel men ook constateert dat overheden vaak weinig inhoudelijk zicht hebben op de artistieke realiteit. Daartegenover constateren jonge cultureel leiders dat een overheid een bastion is waarvoor je veel geduld moet hebben, maar dat het altijd de moeite waard is ‘om te kijken hoever je komt’ wanneer je bijvoorbeeld op zoek bent naar geld.

Culturele leiders zien vooral voor het landelijke niveau een rol bij het bewaken en beoordelen van kwaliteit. De overheersende opvatting is dat de beoordeling van kwaliteit niet uitsluitend aan plaatselijke bestuurders over kan worden gelaten, ook in een meer regionaal ingericht cultuurstelsel zou dat niet moeten.

Bij de politici en ambtenaren die wij spraken is het beeld diffuser. Eén van hen wilde de verantwoordelijkheid voor het verdelen van het geld helemaal bij de gemeente ondergebracht zien, maar dit was bij wijze van experiment, niet als een nu al in te zetten beleids optie voor het hele land. Bij de anderen bleken de gedachten over een passend arrangement nog niet opgemaakt.

De combinatie van opmerkingen over wat kwaliteit van het regionale culturele aanbod zou moeten zijn en waar die kwaliteit het beste bewaakt kan worden, leidt tot interessante vragen, met name over de verhouding tussen besluitvormingsprocessen over overheidssteuning, artistieke kwaliteit en regionale functie. Cultureel leiders hebben ‘meer vertrouwen in de rijksoverheid en haar adviseurs als beoordelaar

De noordelijke culturele identiteit wordt ervaren als een context die letterlijk en figuurlijk ruimte geeft voor experiment en persoonlijke ontwikkeling

van kwaliteit en als bewaker van het systeem als geheel', omdat lagere overheden het culturele aanbod te veel kunnen zien 'als beleids-instrument voor allerlei beleidsterreinen', bijvoorbeeld problemen met sociale cohesie of ten aanzien van economische achterstand in de regio, en er dan onvoldoende ruimte is voor een artistieke autonomie. In de huidige verhoudingen is dat overigens een logisch gegeven omdat de taak van de rijksoverheid, met name in de kunsten, de productie betreft, wat leidt tot een focus op de beoordeling van kwaliteit vanuit een professioneel perspectief. Daarnaast zijn het juist de lokale overheden die de sociale en economische problematiek van bewoners als eerste voelen. Daarom zijn zij sterker instrumenteel georiënteerd, ook in het cultuurbeleid, mede omdat ze meestal over artistieke kwaliteit niets mogen zeggen; de Raad voor Cultuur heeft dat immers al gedaan.

Geïnterviewden vinden het van belang 'dat prestatie-eisen beter aansluiten bij wat gezelschappen willen en wat de overheden willen'. Met andere woorden, er wordt voor meer maatwerk gepleit waarbij ook de optie wordt genoemd dat het inhoudelijke oordeel in gezamenlijkheid tussen rijk en regio tot stand komt. Maar hoe dat moet worden georganiseerd, daar zijn nog geen heldere ideeën over.

Daartegenover staat een vermoeden dat het nog steeds belangrijk is om de juiste mensen te kennen. Het is een voordeel als een maker bekend is bij een klein aantal cruciale commissieleden of zich op de juiste plek presenteert; Frascati werd in dit verband door twee respondenten genoemd als een van de Randstedelijke podia waar je je moet laten zien wil je bij landelijke beoordelaars op het netvlies komen, ook als je alleen (of voornamelijk) in het noorden werkt.

Conclusies? Vragen!

Deze eerste weergave van de onderzoeksuitkomsten levert enkele voorlopige bevindingen op, maar vooral nieuwe vragen voor het verdere verloop van het onderzoek.

De noordelijke culturele identiteit wordt ervaren als een context die letterlijk en figuurlijk ruimte geeft voor experiment en persoonlijke ontwikkeling. Van het culturele aanbod wordt breed gezegd dat het moet aansluiten bij de belevingswereld van het publiek, terwijl er ook

ruimte gemaakt moet worden voor de artistieke ontwikkeling van makers. Daarbij komt: in het noorden is samenwerken vruchtbaar, er kan iets ontstaan wat alleen niet bereikt kan worden.

Opmerkelijk is de overeenstemming tussen beleidsmakers en cultureel leiders over identiteit, ontwikkelingsmogelijkheden en (in iets mindere mate) het kwaliteitsoordeel. De meningen van deze twee groepen lopen uiteen als het gaat om waar de verantwoordelijkheid voor evaluatie van het cultureel aanbod in een geregionaliseerde situatie gelegd zou moeten worden. Vrijwel alle gesprekspartners geven aan dat regionaal kunst-aanbod eigen, regionale kwaliteitscriteria zou moeten hebben en er is een breed gevoeld ongemak over de beoordeling van regionale kunst met Randstedelijke criteria. Tegelijk zijn cultureel leiders van mening dat de evaluatie wel centraal geregisseerd zou moeten worden, om te voorkomen dat kwaliteit te veel vanuit een instrumentalistische visie wordt gedefinieerd.

Vragen die naar aanleiding van deze eerste tip van de sluier opkomen zijn bijvoorbeeld: hoe kan regionalisering van het cultuurbeleid recht doen aan zulke subtiele aspecten als de kwaliteitsdiscussie? Zal door regionalisering het kwaliteitsbegrip ter discussie komen te staan? En hoe moeten verschillende perspectieven op kwaliteit met elkaar in verband worden gebracht? En door wie?

Het onderzoek zal het hele proces van regionalisering de komende vier jaar volgen. Later dit jaar zullen de resultaten van deze eerste ronde worden gepubliceerd. •